

Historien om Hjortspringfundet og Krigerne fra Hjortspring

Krigerne fra Hjortspring

Med Hjortspringfundet ser man for første gang i Danmarkshistorien en regulær hær. Hjortspringhæren har omfattet ca. 60-80 krigere. I angrebet har indgæet flere både, måske 3-4 stykker, det tyder antallet af fundne våben i mosen på. Muligvis har angrebet også bestået af krigere til hest. Krigernes udrustning var enkle våben som kastespyd og lanser. De bar træskjolde som dækvåben. Kun få mænd har brugt sværd. En enkel kriger har båret en ringbrynje.

I et angreb kunne man opnå en chokeffekt ved først at bruge kastevåben og dernæst håndvåben ved nærkamp. I nærkamp brugte krigeren lanse eller sværd. Blodige slag blev i jernalderen ofte udkæmpet for at få kontrol over bestemte landområder. Hærene blev anført af ledende krigere, som indgik i et rangsystem, det kan man læse ud fra de mange fundne grave og store våbenofferfund eksempelvis Nydam og Illerup ådal. Men man kan ikke afgøre, om der både var officerer og menige krigere i Hjortspringhæren, men hæren synes at være kommet fra Nordvesttyskland omkring Hamburg.

Omkring 300 år f. Kr. havde Hjortspringbåden sammen med flere andre både bragt den angribende hær til Als. Løb den ind i et baghold? Eller mødte den en større og bedre udrustet hær? Vi ved det ikke, men angriberne blev nedkæmpet. Og som tak for sejren blev den erobrede båd båret flere kilometer ind i landet og anbragt i en offermose.

Sammen med båden ofrede sejrherrene den nedkæmpede hærs udstyr – enæggede, korte hugsværd af jern, sværdskeuder af træ, forskellige spydspidser af jern, spydspidser af hjortetak og ben, træskjolde af oval eller firkantet form, spydstager og rester af ringbrynjer.

Foruden våben blev der ofret forskellige genstande af træ, dåser, skåle, fade. En øseske, et øsekar, en kølle, dele af en blæsebælg, en ten og et lille udskåret træhjul. Til offergaverne hørte også et lerkar, en bronzeknap m.m. En hund og en hest blev ofret ved samme lejlighed.

Hvor de dræbte krigere blev begravet efter slaget, ved man ikke, for mosen rummede ingen rester af mennesker.

Historien om Hjortspringfundet

Hjortspringfundets historie tog sin begyndelse på et sygehus i Sønderborg i Sønderjylland for 88 år siden. Her blev museumsbestyrer Jens Raben indlagt i september 1915. I sengen ved siden af ham lå landmand Jørgen Petersen fra Als. De to mænd havde masser af tid og hyggede sig med megen god snak.

En dag fortalte Jørgen Petersen museumsmanden, at han som barn havde hørt, at der under tørvegravning i Hjortspring Mose på Als var fundet en lang planke. Han mente også at have hørt, at planken muligvis stammede fra en båd og at der var fundet mange spydspidser af jern. Det meste af det fundne materiale var blevet smidt væk. Jørgen Petersen vidste også, at der ikke var blevet gravet tørv i mosen siden 1899.

Museumsbestyrer Jens Raben lyttede intens til Jørgen Petersen. For alle folk i Sønderjylland, som havde interesse i oldsager, kendte nemlig til fundhistorien omkring Nydambåden og det rige våbenofferfund fra Nydam Mose, som også var beliggende nær Sønderborg. Nydam-fundet blev udgravet op til krigen 1864 og efter tabet af Sønderjylland i krigen 1864 måtte det store offerfund afleveres til tyskerne under stor bevågenhed. – Men det er en helt anden spændende historie, som også fortælles i udstillingen Sejrens Triumf.

Kort efter at Jens Raben kom hjem fra hospitalet tog han ud til Hjortspring Mose. Her fandt han ud af at Jørgen Petersen havde talt sandt. Mosen gemte virkelig på et offerfund fra jernalderen, sikkert også en båd. Men en rigtig udgravning måtte vente. Tyskland var midt i 1. verdenskrig, som varede fra 1914-18. Sønderjylland var på dette tidspunkt en del af Tyskland, som det havde været siden 1864.

I februar 1920 var der en folkeafstemning om Sønderjyllands fremtid, hvor resultatet blev Danmarks nuværende grænse mod Tyskland – og Als blev igen dansk. Få måneder efter afstemningen sørgede museumsbestyrer Jens Raben for at Nationalmuseet i København fik besked om oldsagerne i Hjortspring Mose.

I brevet fra Jens Raben var en nedskrevet mundtlig beretning fortalt af en af ejerne af Hjortspring Mose. Der stod bl.a.: “Det maa have været kort efter 1880. Jeg var den Gang en større Dreng og hjalp ved Tørvegravningen. Ved den Lejlighed kom Siden af en Baad, eller et Stykke af den, frem. Det maa have haft en Længde af ca. 8 Meter. Plankerne blev hugget til Brændsel. Resten af Baaden maa endnu ligge i Mosen...” I september undersøger Nationalmuseet mosen og beslutter at foretage en udgravning.

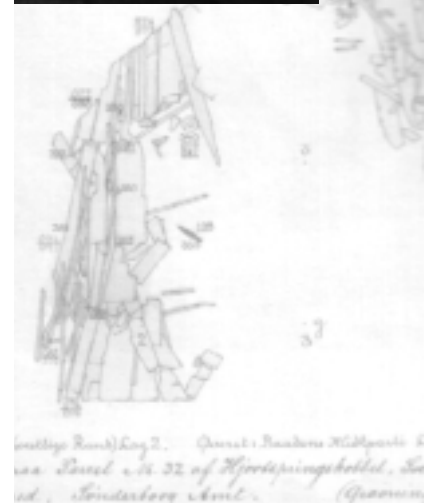
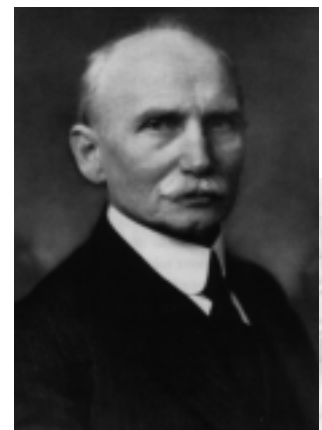

I årene 1921-22 blev Hjortspringfundet udgravet. Heldigvis var mosen lille og overskuelig. Man fandt hurtigt ud af, at der fandtes dele af en stor båd, og man besluttede at undersøge området udenfor båden det første år. Resultatet af første års udgravning var 36 kasser fyldt med oldsager, som blev sendt til København til konservering. Alt var udgravet med omhu, men genstandene havde det ikke godt. Især genstandene af træ var svære at tage op og pakke til forsendelse. I kasserne var massevis af sværd, spyd, skjolde og ringbrynjer, men også dagligdags ting som f.eks. flotte små, drejede trædåser.

I sommeren 1922 blev båden udgravet, og det viste sig, at tørvegravningen havde forårsaget stor skade. Bådens dele manglede ved begge stævne, og midtskibs manglede også en del. Den dygtige udgravningsleder, konservator Gustav Rosenberg fik alligevel et godt resultat ud af udgravningen. Båddelene blev sidst på sommeren i specialbyggede kasser sendt med dampskib til Kvæsthusbroen i København. Derfra videre til Nationalmuseet, hvor et svært konserveringsarbejde gik i gang.

Rosenberg stod selv for konserveringen af Hjortspringfundet. Metoden man brugte til konservering af trædelene dengang var "alunmetoden", som man havde brugt siden 1861. Fremgangsmåden var at sænke træet – træet var at sammenligne med kiks opløst i te – ned i varm alunvæske. Når træet lå i denne opløsning blev vandet ombyttet med alun, og når træet blev taget op, størknede alunet ved nedkøling. På den måde blev træet hårdt og holdt formen.

"Alunmetoden" var gammel og mangelfuld. Det var man klar over, da Hjortspringfundet skulle konserveres. Man fandt derfor ud af at tilsætte glycerin til alunopløsningen, og det forbedrede metoden noget. Det viste sig desværre, at det kun var forbedringer på kort sigt. I længden var det en katastrofe, men det fandt man først ud mange år senere!

Efter konserveringen skulle båden samles, og det viste sig at være en stor plankebygget båd. En ca. 19 m lang krigskano bygget af fem brede planker og med to ens stævklodser i begge ender. Begge stævklodser afsluttede båden med to opadgående "snabler". Båden var hovedsagelig bygget af lindetræ og bundet sammen af lindebast. Bådens besætning har været på omkring 20 mand og den har været drevet frem med padler. Konserveringen og opstilling af båden blev afsluttet i 1930'erne, hvor Nationalmuseet blev ombygget og fik nye udstillinger.

Alle troede at alt var i orden, men... I det ombyggede Nationalmuseum var der desværre intet klimaanlæg til at sikre ensartet temperatur og luftfugtighed i Hjortspringfundets udstillingsrum. Man fandt hurtigt ud af at glycerinen, som var tilsat alunopløsningen under konserveringen, havde en uheldig egenskab. De konserverede trædele optog nemlig vand i fugtigt vejr og afgav vand i tørt vejr. Dvs. når der en regnfuld dag var mange gæster i udstillingsrummet, optog båden fugten i rummet, og når der var få besøgende en solskinsdag, så afgav båden den opsamlede fugt. Det førte til at båden og udstillingens andre trædele begyndte at revne og smuldre. I 1960'erne blev det synlig for alle, at fundet var ved at gå helt til. Udstillingsrummet blev lukket, og hele fundet blev igen bragt til museets konserveringsanstalt.

Heldigvis havde konservatorerne gennem arbejdet med konservering af de fem vikingeskibe, som er udstillet på Vikingeskibsmuseet i Roskilde, udviklet en ny metode nemlig "glykolmetoden". Ligeledes var det lykkedes at skaffe penge. Gennem et stort arbejde gennem flere år lykkedes det heldigvis at konservere fundet på ny med "glykolmetoden". Men en opstilling af båden på museet måtte vente til bedre tider, der var ingen penge til dette store arbejde.

Hvor gammel er båden egentlig – 300, 200 eller 100 år f. Kr.? Det har fagfolkene altid diskuteret. I slutningen af 1980'erne genåbnede man Rosenbergs gamle felter i Hjortspring Mose og et par oversete stumper træ er blevet kulstof-14 dateret. Resultatet angiver perioden 350-300 år f. Kr.

Gennem 1970'erne fornyede Nationalmuseet udstillingerne om Danmarks oldtid; men først gennem en landsindsamling i 1987 lykkedes det at skaffe midler nok, så museets publikum igen kunne se dette enestående fund fra Danmarks oldtid.

Den 5. november 1988 åbnede en ny udstilling med hele Hjortspringfundet og andre våbenofferfund på Nationalmuseet med Hjortspringbåden som den største og væsentligste genstand i udstillingen.

Fra 10. maj til 2. november 2003 indgår Hjortspringfundet og især båden i den store særudstilling på Nationalmuseet om krigsbytteofre fra jernalderens moser i Danmark "Sejrens triumf – Norden i skyggen af det romerske Imperium". Endnu engang flyttes båden og genstandene. De ses i udstillingens tema 2: "Krigerne fra Hjortspring". Ved at besøge udstillingen kan man få endnu flere facts og oplysninger om dette spændende fund.

Eksempler på spørgsmål som kan undersøges/slås op inden besøget på udstillingen:

Krigen 1864?

Hvor gik Danmarks grænser under 1. Verdenskrig?

Hvad brugte man tørv til?

Hvad er Nydam-fundet?

Læs mere om Hjortspringfundet:

Litteratur til læreren

G. Rosenberg:
Hjortspringfundet.
Nordiske Fortidsminder, III. Bind, 1. hæfte, 1937.
Her fortælles meget indgående om hele fundet.

Lotte Hedeager:
Danernes land. Fra ca. år 200 f. Kr. - ca. 700 e. Kr.
Gyldendal, bind 2, 1988.
Oversigt over jernalderen periode for periode

Lone Hvass:
Jernalderen 1-2.
Sesam 1980.
Bred oversigt over jernalderen.

Flemming Kaul:
Da våbnene tav. Hjortspringfundet og dets baggrund.
Nationalmuseet 1988.
Fundet forstået på baggrund af keltisk bevæbning og religion.

Litteratur til eleven

Klaus Ebbesen:
Danmarks Oldtid. Leksikon.
Munksgaard 1993.
(Fra 4. kl.)

Klaus Ebbesen:
Våben af jern – sejre og nederlag.
(Fra 4. kl.)